

STM 1947

**Notiser om de tyska musikbibliotekens och
-institutionernas nuvarande tillstånd**

Av Carl-Allan Moberg

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

NOTISER OM DE TYSKA MUSIKBIBLIOTEKENS OCH -INSTITUTIONERNAS NUVARANDE TILLSTÅND

Om Tysklands betydelse för musikvetenskapens framväxt, terminologi och organisation m. m. behöver väl ej ordas på dessa blad. Så mycket viktigare måste det därför vara att skaffa sig en viss bild av det olyckliga landets resurser f. n. på detta vetenskapsfält som mer än de flesta kan sägas ha uppodlats genom tyskt intresse och flit. Efterföljande rader utgöra en sammanställning av uppgifter som hämtats ur »zweite Mitteilung» jämte bilagor, utgivna av Gesellschaft für Musikforschung, augusti 1947.

Det tyska rikets sammanbrott våren 1945 hade till följd, att även den vittförgrenade och med en mångfald fackorgan arbetande tyska musikforskningens organisation föll samman. Efter mer eller mindre framgångsrika provinsiala initiativ i de tyska delstaterna, särskilt lyckade i Schleswig-Holstein och Bayern, sammankallades en kongress i Göttingen den 10—11 april i år under ledning av prof. Fr. Blume (f. $\frac{5}{1}$ 1893), ord. professor i Kiel. Denne hade lyckats organisera ett »landsinstitut för musikforskning» i Kiel fr. d. $\frac{1}{11}$ 1946, tack vare det förstående intresse som dåv. ministerpresidenten Th. Steltzer visade. Vid kongressen valdes till ordf. i ett nytt »Gesellschaft für Musikforschung» prof. Blume, till v. ordf. prof. W. Vetter (Berlin) och som bisittare prof:na H. Engel, Rud. Gerber, J. Schmidt-Görg, Arnold Schmitz och Bruno Stäblein, den sistnämnde en ledande kraft i det bayerska institutet för musikforskning i Regensburg. Som utgivare av facktidskriften Die Musikforschung valdes prof. W. Gurlitt i Freib./Br., som likväl har vägrat varje form av samarbete med det nya sällskapets publikationsnämnd.

Vid konferensen avgåvos en rad rapporter om de olika musikbibliotekens och forskningsinstitutens öden efter krigshandlingarnas slut. Man kan konstatera, att oersättliga värden gått till spillo, såväl ur konstmusikaliska som musikvetenskapliga synpunkter sett, i det att välbehövligen och omfångsrika samlingar med musikalier gått förlorade både för den konsertmässiga praxis och för det musikvetenskapliga studiet. Därtill kommer för de östliga delarna av Tyskland förlusten av biblioteken i Breslau, Danzig, Elbing, Königsberg, Liegnitz, Sorau och Stettin, vilka höra under den ryska zonen och om vilkas nuvarande öde man ej har några underrättelser.

Vi vilja i det följande summera det viktigaste ur de avgivna rapporterna jämte en av dr Rich. Schaal gjord »1:a överblick» över de tyska musikbiblioteken, här nämnda i bokstavsordning.

Augsburg: stadsbiblioteket är räddat.

Berlin: Preuss. Staatsbibl., musikbestånden till stor del räddade därav 100 000 band ur den s. k. tyska musiksaml. f. n. i Marburg. Bland bevarade dyrbarheter må nämnas Bachs Juloratorium, Beethovens symf. nr 4, 5, 7, 9, Missa Solemnis och Egmont, Mozarts Così fan tutte, akt 2, Figaros bröllop, akt 1—2, Kröningskonserten och Rekviem. Musikhögskolans bibl. är räddat, Kungl. husbibl. är bortfört, man vet ej vart, Grå-kloster-gymn.-bibl. och f. d. statsteaterns samlr ha gått förlorade, Singakademies bibl. (med bl. a. talrika Telemann-hss.) blev evakuerat, men om dess nuvarande öden vet man intet. Musikhistoriska seminariets bibl. i Preuss. Staatsbibl:s byggnad är till stor del bevarat. C:a 10 % av saml:na ha gått förlorade.

Bonn: Beethoven-Haus och -Archiv jämte specialbibl. och skivarkiv äro bevarade. Det musikvetenskapliga institutet är förintat.

Darmstadt: f. d. storhertiglga hovbibl. (nuv. Hessische Landesbibl.) är i stor utsträckning förstört: av c:a 800 000 bd återstår omkr. 250 000, av 7 500 musikaler 1 043 nummer. Telemanns instrumentalverk och handskrifter av Graupner, Bachs medtävlare i Leipzig 1722/23, ha räddats. Notsamlingarna för musikpraxis i Stadsbiblioteket, Landsteaterns och Symfonikonserternas bibliotek och i Jugendmusikschule äro förstörda helt el. nästan helt, prof. Noacks privatbibliotek likaså.

Dresden: Sächsische Landesbibliothek är synnerligen illa medtaget och skadorna ha ej kunnat beräknas. Vi måste tyvärr räkna med, att det mesta av dess rika samlingar ej mera existerar. Smärtsamt berör detta med tanke på bl. a. Schütz, Vinz. Albrici, välkänd i svensk musikhistoria från 1600-talet, Bachs förbindelser på 1730—40-talen med August den Starkes hov, de gustavianska tonsättargestalterna med Naumann i spetsen etc. — Dresd. A 182, en samling rimofficier från slutet på 1300-talet, kanske från Växjö, finnes lyckligtvis i fotostatisk kopia på KB. — Även det weberska familjemuseet och -arkivet ingo upp i rök i febr. 1945, varemot den handskriftliga kvarlåtenskapen, däribland de opublicerade dagböckerna från 1810—26, har räddats. — Schütz-sällskapet räknar med att snart få återupptaga sitt arbete, de evangeliska kyrkokörernas förbund har trätt i verksamhet efter medgivit tillstånd redan i maj 1945.

Erlangen: de ej nämnvärt stora samlingarna äro välbehållna.

Freiburg i/Br.: universitetsbibliotekets byggnad är skadad men samlingarna räddade.

Fulda: landsbiblioteket lär vara nästan oskadat.

Göttingen: såväl universitetet som staden äro nästan utan några skador, varemot institutionernas bibliotek råkade illa ut vid evakueringen till en kaligruva. Där inträffade en explosion med påföljd, att allt som förts dit förstördes. 45 % av det musikal. seminariebiblioteket ha på detta sätt gått förlorade, däribland hela avdelningen musikteori och katolsk kyrkomusik samt delar av den biografiska litteraturen, vidare samlingsupplagor av Beethoven, Schütz, Obrecht, Després,

Paléographie musicale, Denkmälerbanden och större delen av hjälpvetenskaplig litteratur.

Halle a. d. Saale: I Händels gamla hemstad äro Händelhusets samlingar av gamla musikinstrument svårt skadade, varemot själva huset och dess bibliotek äro välbehållna, likaså musikvetenskapliga institutet, universitetsbiblioteket och den zachowska Mariakyrkans arkiv.

Hamburg: nästan allting i Staatsbibl. har gått förlorat, medan Chrysanders bibliotek i Bergedorf är oskatt, likaledes musikvetenskapliga institutets rel. små samlingar (så när som på smärre delar) och prof. Heinitz' avdelning för jämförande musikforskning, där varken en grammofonplatta eller en bok gått till spillo! I Hamburg!

Heidelberg: universitetsbiblioteket lär vara praktiskt taget oskadat.

Kassel: om landsbiblioteket (med Schütz-manuskript, lantgreven Moritz' musikaler m. m.) vet man f. n. intet med säkerhet. Bärenreiter-förlaget har mödosamt återupprättat sin d. $\frac{8}{3}$ 1945 förstörda rörelse.

Kiel: musikvetenskapliga institutionen brann upp 1944 jämte hela det s. k. gamla universitetet och därmed de icke-evakuerade delarna av biblioteket, instrument- och grammofonsamlingarna, vilka bevarats kvar i det längsta för den hela tiden fortgående undervisningen.

Köln: institutets för musikforskning lokaler blevo illa åtgångna av bombträffar, c:a 40 % av dess böcker och musikaler ha gått förlorade jämte det akustiska laboratoriet med alla inrättningar och fotokopieringsapparatur, vidare större delen av grammofonskivorna, instrumentsamlingen (inkl. Walkerorgeln) och notmaterialet. Prof. Kroyer dog i början av 1945, som vikarier för de inkallade assistenterna tjänstgjorde prof:na Schiedermaier och Schmidt-Görg; prof. Bücken och lektor Lemacher utövade sina ämbeten. — Svåra skador ha drabbat jämväl universitets- och stadsbiblioteken samt Musikhögskolans samlingar.

Leipzig: beträffande förhållandena i denna biblioteks- och förlagsstad äro uppgifterna motsägande och förvirrade. Det musikvetenskapliga institutets chef, prof. H. Schultz, stupade våren 1945, hans privatbibl. på 1 200 bd är bevarat; universitetsbiblioteket kan ej ännu uppskatta sina skador, stadsbiblioteket skulle enl. uppgift stå allmänheten till tjänst under loppet av 1947, Thomaskyrkans bibliotek lär vara räddat, tydligen också Musikbibliothek Peters på 22 200 band, som åter är öppnat för lån. Dess instrumentsamlingar ha bevarats till ungefär hälften, vari nästan alla de historiska instrumenten ingå. Breitkopf & Härtels hus förstördes 1943, *förlagsarkivet är förintat*, däremot tryckförlagorna bevarade. De stora Denkmälerserierna befinna sig *icke* bland de räddade evakuerade partierna! Medan firman i Leipzig (med över 700 anställda) arbetar för den ryska militärregeringen, har dess filial i Wiesbaden (i den amerikanska zonen) inga plattor för gravyr till förfogande utan måste producera noter på fotomekanisk väg eller efter skrivna notförlagor. — Hur det står till med förlagen C. F. Peters, Kistner & Siegel, Nagels Musikarchiv är alltjämt ej bekant. Kallmeyer står under ny ledning och firmanamnsbyte, Brucknerförlaget är utbombat, dess plattor evakuerades jämte firma Brandstetters, notstickeriet hade redan tidigare bortförts, till Bruckners verk finnas

studiepartitur tillgängliga. Eulenburgs förlag är förintat, dess innehavare överflyttad till London.

Lübeck: stadsbibliotekets samlingar med de dyrbara, även för nordisk musikhistoria så betydelsefulla, musikalierna, bl. a. av Tunder, Buxtehude, Fredrik den store m. fl., äro antingen förstörda eller bortförda till sådana delar av Tyskland, varifrån de ej skickats tillbaka.

Mainz: musikinstitutet förmår arbeta på grundval av stadsbibliotekets samlingar och genom lån från landsbiblioteken i Wiesbaden och Darmstadt; förlaget B. Schotts Söhne, som i sammanbrottets år just kunde fira 175-årsjubileum, är delvis bevarat. Bl. a. är förlagshuset bevarat med den sal, där Richard Wagner f. f. g. läste upp sin mästersonångertext; tryckeriet och notstickeriet äro med en del förluster numera åter igång och förlaget har inte bara kunnat utge verk av Paul Hindemith och Stravinski, t. o. m. under Hitlerregimen, utan även under de 2 sista förvirrade åren ägna sig åt samtida musik, t. ex. av Fortner, Pepping, Sutermeister och Genzmer, dramatiska verk av Orff och Egk. Förlaget ämnar ge ut en ny upplaga av Riemanns musiklexikon (ett verkligen hugnesamt meddelande!) och ett antal musikböcker, bl. a. en Hindemithbiografi och en överblick över modern musik av K. H. Wörner. Tidskriften *Melos* utkommer nu åter.

Mannheim: teaterarkivet jämte slottsmuseets samlingar är fullständigt förstört efter ett luftangrepp. Stadens betydelse som centrum för den nya instrumentalstilen på 1740—50-talen och viktig ort för det tyska sångspelet m. m. gör dessa förluster särskilt smärtsamma.

München: det bayerska statsbiblioteket är ett av de fåtaliga stora tyska bibliotek, vars skador äro förhållandevis små. Redan i början av 1942 evakuerades alla handskriftssamlingar och äldre tryck fram till 1760. T. o. m. det sandbergerska biblioteket, som hela kriget igenom stannade kvar i magasinen för att möjliggöra fortsatt arbete i viss utsträckning, har bevarats kvar trots de svåra brandkatastroferna i magasinen den 9—10 mars 1943 och den 24—25 april 1944. På grund av utrymnesbrist kan emellertid någon egentlig låneverksamhet ej äga rum förrän under loppet av år 1948.

Münster: det musikvetenskapliga institutet har fullständigt förstörts och med det dess bibliotek så när som på 3—400 illa skadade volymer (mest monografier och biografier) och de stora samlingsupplagorna, vilka voro evakuerade. Det utomordentligt värdefulla *Santini*-biblioteket med ca 5 000 handskrifter och 400 tryck av (kyrko)musik från 16—1700-talen har helt oskadat överlämnats till biskopliga arkivet, varemot katalogen (av Fellerer?, jfr *Kirchenmusikal. Jahrbuch* 1931 ff) gått till spillo. Av musikvetenskapliga institutets instrumentsamling räddades endast en cembalo och en orgel.

Regensburg: såväl kyrkomusikskolans och Proskes bibliotek som Thurn- och Taxisska hovbiblioteket äro tydligen oskadade och delvis redan i tjänst. För en redan under Hitlerregimen planerad serie denkmåler med medeltida musik står dr Bruno Stäblein som utgivare. Där i skola ingå hymner, troper, sekvenser, cantioner, conductus, rondelli, planctus, m. m. samt skrifter av medeltida teoretiker; härtill sluter sig vidare en serie böcker, som skall upptaga Joh. Wolfs medeltida läsebok,

en katalog över medeltidshandskrifter och ett generalindex till *Analecta Hymnica*, åter ett välkommet meddelande!

Schwerin: landsbibliotekets samlingar äro nästan helt oskadda (ca 200 band förlorade), däribland talrika bilder och omkr. 200 textböcker.

Stuttgart: landsbibliotekets samlingar till rel. stor del räddade, hovbiblioteket med sina talrika operamanuskript däremot tyvärr uppbränt.

Tübingen: musikvetenskapliga institutets och universitetsbibliotekets bibliotek äro oskadade men uppvisa många luckor, då de redan före kriget voro för litet utbyggda ifråga om musikforskning.

Wiesbaden: landsbiblioteket lär vara nästan oskadat.

Wolfenbüttel: biblioteket är bevarat, däribland alltså den berömda *Wolfenbüttel* 677 (olim *Helmstad*. 628) med de fåtaliga äldsta parisiska organa.

Würzburg: samlingarna äro praktiskt taget helt förstörda och några arbetsmöjligheter finnas ej längre därstädes.

Carl-Allan Moberg.